

КЫРГЫЗ ТИЛ САБАГЫНДА СТУДЕНТТЕРДИН ЖАЗУУ ИШТЕРИН УЮШТУРУУ

Кыдырова А.Б.

Филологиялык билим берүү боюнча магистр, аспирант Ж. БАЛАСАГЫН атындагы КУУ ФАКУЛЬТЕТТЕР АРАЛЫК МАМЛЕКЕТТИК ТИЛ КАФЕДРАСЫ kydyrova_1985@mail.ru

Аннотация : макалада азыркы учурдагы жогорку окуу жайында окуган студенттердин жазуу иштерин (өз алдынча иштери) уюштуруу тууралуу сөз болот. Ар бир дисциплина боюнча аткарылган студенттердин жазуу иштери (өз алдынча иштери) – изилдөөчүлүк иш катары бааланып, ал аркылуу алган билимин өркүндөтүүгө өбөлгө түзүлөт. Студенттин жазуу иштери - келечектеги жаш адистердин окуу жана жазуу ишмердүүлүгүнүн деңгээлин жогорулатууну, теориялык билимдерин жана практикалык көндүмдөрүн системалаштырып бекемдөөнү ишке ашырат. Ар бир аткарылган тапшырмага чыгармачылык менен жоопкерчиликтүү мамиле кылууга үйрөнүшөт. Мындан сырткары, бул макалада студенттердин жазуу иштеринин (өз алдынча иштеринин) максаты жана темалары берилет.

Өзөктүү сөздөр: окуу процесси; жазуу иштери (студенттердин өз алдынча иштери); окуу жана жазуу ишмердүүлүгү; активдештирүү; өркүндөтүү; системалаштыруу; уюштуруу формасы.

ПУТИ АКТИВИЗАЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ ПИСЬМЕННОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА

Кыдырова А.Б.

Магистр филологического образования, аспирант КНУ им Ж. БАЛАСАГЫНА Межфакультетская кафедра государственного языка kydyrova_1985@mail.ru

Аннотация: в статье рассматривается процесс проведения письменной (самостоятельной) работы студентов в высших учебных заведениях. Выполненная письменная (самостоятельная) работа по определенной дисциплине оценивается как учебно-исследовательская работа, которая развивает самостоятельную деятельность студентов. Целенаправленная самостоятельная работа, развивает учебную и письменную деятельность студентов, систематизирует и закрепляет их теоретические знания и практические навыки. Каждая выполненная письменная (самостоятельная) работа развивает не только творческие и организаторские способности, но и ответственность за работу. А также способствует развитию познавательной деятельности студентов. В статье предложены цели и способы реализации предполагаемых тем письменных (самостоятельных) работ.

Ключевые слова: образовательный процесс; письменное (самостоятельная) работа студентов; активизация; эффективность; организаторские способности; практические навыки; формы организации.

ORGANIZATION OF THE INDIVIDUAL STUDENTS' WORK AT THE KYRGHYZ LESSON

Kydyrova A.B.

Master of Philological Education, graduate student J. Balasagyn KNU. kydyrova_1985@mail.ru

Abstract: *The article deals with the process of conducting independent work of students in higher educational institutions. Completed independent work in a particular discipline is evaluated as a teaching and research work that develops independent activity of students. Purposefully thought-out independent work, developing student's learning and writing activities, systematizes and consolidates their theoretical knowledge and practical skills. Each performed independent work develops not only creative and organizational skills, responsibility, but also contributes to the development of cognitive activity. The article proposed goals and objectives, ways to implement the expected independent work.*

Key words: *educational process; students' individual work; activization; effectivity; responsibility; forms of organization.*

Сабак – окуу процессинин татаал жана көп пландуу башкы иши жана анын негизги формасы. Сабакты өркүндөтүү жана анын натыйжалуулугун жогорулатуу – ар дайым окутуучунун алдында турган жаңы көйгөй болуп кала берет. Сабакта студенттердин таанып-билүү жөндөмдүүлүгүн активдештирүү жана алардын өз алдынча иштөөсүн өркүндөтүү – окутуучунун практикалык ишинде чоң мааниге ээ. Бул үчүн, мугалим ар түрдүү методдорду, ыкмаларды издеп табууну милдет кылып коёт. Сабакта өтүлүүчү теманы туура тандап алууда, анын билим жана тарбия берүү жагын, башка предметтер менен байланыштуулугун, ар түрдүү багыттагы илимий эмгектеринен студенттердин пайдалана билүү ыңгайлуулугун, ошондой эле баарыдан мурда алардын ошол сабакка кызыгуусун эске алуу керек.

Азыркы учурда жогорку окуу жайларында кыргыз тили сабактарында жүргүзүлүүчү жазуу жумуштарынын максаты – студенттердин жазуу ишмердигин калыптандыруу болуп саналат. Студенттер ар түрдүү темада жазуу иштерин аткарып, баяндамаларды, билдирүүлөрдү даярдап, алар аркылуу реферат, курстук иштер, алардын пландарын, конспектисин, тезистерин туура түзүүгө, алар менен өз алдынча иштөө ыкмасын өнүктүрүүгө көнүгүшөт. Мындай учурда эң маанилүүсү, окутуучулардын студенттерге кошумча адабияттардан (классикалык эмгектерден, ар түрдүү документтерден, интернет, билим берүүчү сайттардан, газета-журналдардан ж.б.) пайдалана билүүсүнө багыт берүүсү болуп саналат. Анткени студенттер үчүн сунуш кылынуучу адабияттардын көлөмү жана мазмуну негизги мааниге ээ болот. Темага ылайыксыз материалдардын, ашыкча кошумча адабияттардын көп берилиши максатка ылайык эмес.

Ар бир дисциплина боюнча аткарылган студенттердин жазуу иштери (өз алдынча иштери) – изилдөөчүлүк иш катары бааланып, студенттин өз алдынча даярдануусун, иш аракетин, теманын мазмунуна болгон көз карашын, мамилесин, билиминин негизин ачып, туура көз карашка калыптануусуна жардам берет.

Бүгүнкү күндүн окутуучулары, алдыңкы, максатка умтулган, өз оюн айта алган, проблеманы так коюп, аны чечүү жолдорун издей алган, маалымат менен иштей алган, алган маалыматты турмушта колдоно алган, эмгекчил жаштарды, кесипкөй

студенттерди тарбиялашы керек. Окутуу процессин уюштурууда окутуучу – негизги багыттоочу адам катары, улуттун келечеги болгон жаш муундарга билим жана тарбия берүүнү мезгил талабына ылайык жүргүзүүгө милдеттүү.

Азыркы учурда окуу процессинде студенттин жазуу иштери (өз алдынча иштери) - окутуучунун көзөмөлү менен жүргүзүлгөн студенттердин окуу-изилдөөчүлүк иши болуп саналат. Бул иштерди ар бир окутуучу бекитилген жумушчу программанын окуу планы боюнча дисциплинанын жалпы академиялык көлөмүндө бөлүнгөн сааттын чегинде пландаштырат. Студенттердин жазуу иштерине (өз алдынча иштерине) жалпы окуу планынын негизинде академиялык сааттын көлөмү боюнча – 60 саат бөлүнгөн. Жогорку окуу жайында студенттердин жазуу иштерин (өз алдынча иштери) аткаруу төмөнкү максаттарды көздөйт:

- алган теориялык билимдерин жана практикалык көндүмдөрүн системалаштыруу жана бекемдөө;
- теориялык билимдерди тереңдетүү жана кеңейтүү;
- изилдөөчүлүк жөндөмүнүн өнүгүүсү;
- кесиптик көндүмдөрдүн калыптандыруу үчүн; ж.б.

Ал эми бүгүнкү күндө жазуу иштеринде колдонулуучу окутуу каражаттарына төмөнкүлөрдү кошсок болот:

- окуу китептери;
- окуу - методикалык куралдар;
- энциклопедиялар;
- адабий чыгармалардын тексттери жана жыйнактар;
- гезиттер, журналдар;
- интернет маалыматтары (Википедия), билим берүүчү сайттар, ар түрдүү тиркемелер;
- ТВ, үналгы, фильмдер;
- карталар, таблицалар; жана башкалар

Окутуунун бул түрү кыргыз тилин тереңдетип үйрөтүүнү гана кучагына албастан, “эне тилинин беделин көтөрүүгө, эне тилинде таза, так, туура сүйлөөгө, анын үлгүсүн башкаларга көргөзө билүүгө, ошол эле учурда, жазуу маданиятына ээ болууга, студенттердин жалпы чыгармачылыгын ойготууга, үйрөнгөнүн чыгармачылык менен өздөштүрүүгө багытталат” [1, 8-б].

Жогорку окуу жайында кыргыз тили сабагы боюнча жүргүзүлүүчү студенттердин жазуу иштерин (өз алдынча иштеринин) эң кеңири таралган түрлөрүнө төмөнкүлөр кирет:

Жазуу иштери боюнча:

- Баяндама жана анын түрлөрү;

- Дил баян жана анын түрлөрү;
- Эссе жазуу;
- Реферат жазуу;

Компьютердик иштер боюнча:

- Слайд- презентация түзүү;
- Долбоор түзүү;
- Видео жасоо;

жана башка формалары дагы колдонулат.

Студенттердин жазуу иштеринин (өз алдынча иштеринин) ичинен “баяндама” - жазуу жумуштарынын ичинен эң кеңири таралган түрү жана студенттерди дил баян жазууга машыктыруучу каражат экендиги талашсыз. Анын негизги мааниси – тил сабагынан тилдик каражаттарды жазуу жана оозеки кебинде туура , так, таза жана логикалуу пайдалана билүүгө үйрөтөт. Мындан сырткары баяндама студенттердин кебин өстүрүүдө да чоң роль ойнойт” [1, 64-б].

Мындан сырткары жазуу жумуштарынын ичинен эң кеңири таралган дагы бир түрү дил баян болуп саналат. Дил баяндык жанрдык типтери абдан көп: очерк дил баян, мүнөздөмө дил баян, рецензия дил баян, аңгеме дил баян, жомок дил баян, улама дил баян жана башкалар. Жогорку окуу жайында дил баяндын очерк дил баян (жазуучунун өмүрү жана чыгармачылыгы), мүнөздөмө дил баян (каармандарга талдоо берүү), рецензия дил баян (чыгарманы талдоо) жана башка сыяктуу типтери кеңири студенттер тарабынан өз алдынча жазылат.

Ал эми реферат – илимий стилде жазыла турган студенттин өзүнүн жеке ой жүгүртүүсүнө багытталган чакан эмгек. Ал конспектилөөнүн негизинде ишке ашат. Башкача айтканда тигил же бул илимий тема боюнча кыскача маалымат берүүнүн ыкмасы болуп саналат. Ошондой эле рефератта илимий маалымат гана берилбестен, студенттин маалыматка карата мамилеси, баасы, көз караштары да берилиши өтө маанилүү болуп саналат. Рефератты жазууга көнүктүрүүдө окутуучу анын милдеттүү түрдө төмөндөгүдөй түзүмгө ээ болоорун: титулдук барак, план, киришүү, негизги бөлүм, корутунду, колдонулган адабияттардын тизмеси, тиркемелерден камтылышын айтып, түшүндүрүп кетүүсү зарыл.

Студент эссе жазууда төмөнкү талаптарды билүүсү керек: эссе бул - курамдык бүтүндүгү жана логикалык ырааттуулугу бар көлөмдүү жазуу иши. Бул иш белгилүү бир тема боюнча студенттин жеке пикирин, анын таасирленүүсүн чагылдырат. Эссени жазууда өз пикирин адабий тексттерден, массалык маалымат каражаттарынан же турмуштук байкоолордон алган мисалдар аркылуу толуктаса болот. Ошондой эле бул жазуу ишин жазуунун максаты - тандап алган тема боюнча студенттердин чыгармачылык ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү, өз позициясын далилдеп,

коюлган маселе боюнча өз ой-пикирин билдирүү болуп саналат. Тажрыйба көрсөткөндөй, эссе жазуу кыргыз тил сабагында абдан кеңири таралган.

Ал эми соңку убакта кыргыз тили сабактарында колдонулуучу жаңы ыкмаларга (интерактивдүү методдорго) негизделген слайд – презентация, видео жасоо, долбоор түзүү аркылуу студенттер активдүү коммуникативдүүлүккө, өз алдынча жана ар тараптуу иштөөгө, жуп менен иштөөгө, маселени же маалыматты проблемалуу талкуулоого, өз ойлорун эркин айтууга, жаңы идеяларды жаратууга, сынчыл ой жүгүртүүгө жетише алат. Албетте, учурдагы жаңы интерактивдүү ыкмалар студенттердин кебин, сүйлөө маданиятын өстүрүүдө ар дайым жакшы натыйжаларды берип келет. Презентация “представление” – “көрсөтүү” дегенди билдирет. Презентация атайын файлда сакталып, такталган бир темада түзүлгөн түстүү сүрөттөр болуп эсептелинет. Аларды студенттер “Power Point” программасын колдонуунун негизинде конкреттүү тема боюнча менен өз алдынча ишин көрсөтө алышат. Бул макалада кыргыз тилинен жүргүзүлүүчү жазуу иштеринин (студенттердин өз алдынча иштеринин) жалпы темаларынын болжолдуу үлгүлөрүн келтиребиз:

№	Темалары	Аткаруунун формасы
1-тема	«Кылым карыткан – кыргыз тили»	Эссе
2-тема	«Мамлекеттик тил – кечээ, бүгүн, эртең»	Баяндама
3-тема	«Тилибиз – биздин дилибиз»	Дил баян жазуу
4-тема	«Кыргыз эли колдонгон жазуулар»	Реферат
5-тема	«Тил тарыхы - эл тарыхы»	Эссе
6-тема	«Тил - жүрөктүн ачкычы»	Реферат
7-тема	Кыргыз элинин каада-салттары, үрп-адаттары.	Реферат
8-тема	«Тил тагдыры – эл тагдыры»	Дил баян жазуу
9-тема	Тил - акыл таразасы, акыйкат жарчысы	Баяндама
10-тема	«Тил чебери – чечендик»	Баяндама
11-тема	Кыргыздын залкар тилчилери	Реферат
12-тема	«Көп билги адам - көп билги адам»	Эссе
13-тема	«Билим – өмүрдөгү шам чырак»	Баяндама

Кесиптик багытка (География, экология, туризм факультетиндеги адистертерге) тиешелүү (интерактивдүү методдорго) негизделген иштердин темалары

	Темалары	
1-тема	География илими жана анын тарыхы	Реферат
2-тема	Жер – адамзаттын турагы	Слайд-презентация
3-тема	Фернан Магелландын саякаты	Реферат
4-тема	Борбордук Азияны изилдеген саякатчылар	Реферат
5-тема	Н. Пржевальский – биринчи европалык изилдөөчү	Слайд жасоо

6-тема	К.Оторбаев – география илиминин негиздөөчүсү	Видео жасоо
7-тема	М.Адышев – геология илимине из калтырган инсан	Видео жасоо
8-тема	Жер шарындагы эң ири материктер	Эссе жазуу
9-тема	Жердин суу катмарлары	Слайд-презентация
10-тема	Дүйнөдөгү эң ысык материк	Картадан табуу (слайд менен чагылдыруу)
11-тема	Жер шарындагы эң чакан материк	Слайд-презентация
12-тема	Дүйнөдөгү эң кооз жерлер	
13-тема	Дүйнөдөгү эң суук материк	
14-тема	Жаратылышы кооз аймактар	
15-тема	Дүйнөдөгү сырдуу аймактар	

Жыйынтыктап айтканда, бүгүнкү күндө өнүгүүнүн кайсы чөйрөсүн алып карабайлы, бардык тармакта тилдин таасири бирдей даражада керек экендиги талашсыз чындык. Соңку учурда коомдо адамдардын сабаттуулугу жогорулап, көп тил билүү шартында да, кыргыз тилинин мааниси күн санап өсүүдө. Кайсы кесиптин ээси болбосун, келечектеги адистер - эне тилинде так сүйлөп, туура жаза алганда, анын үлгүлөрүн башкаларга дагы көргөзө билгенде гана инсандык маданияттуулукка жетише алат деп ишенебиз.

ПАЙДАЛАНЫЛГАН АДАБИЯТТАР:

1. *Рысбаев С.К. Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш. -Б.-2014*
2. *Бекбоев И.,Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. -Б.:2011*
3. *Чыманов Ж. Кыргыз тилин окутуунун теориясы жана практикасы. -Б.:2009*
4. *Айдарова М. Педагогикалык маданият. -Б.:2012*
5. *Рыспаев С.К. Окуучунун дил баяны. -Б.:2012*
6. **СТУДЕНТТЕРДИН ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИН УЮШТУРУУ ЖАНА БААЛОО БОЮНЧА ЖОБО**
7. *Гарунов, М.Г. Самостоятельная работа студентов. –М.: Знание,1978.*
8. *Жарова Л.В. Учить самостоятельности. –М.: Просвещение, 1993.*
9. *Зимняя И.А. Гуманизация образования.: -1995*
10. *Ковалевский И. Организация самостоятельной работы студента //Высшее образования в России №1. -2000, с.114-115*